

Josef Peřina

BELETRIE V ČESKÉM MENŠINOVÉM TISKU NA SEVERU ČECH NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

ÚVODEM

Podobu společenského a kulturního života severozápadních Čech na přelomu 19. a 20. století rozhodujícím způsobem určovalo tehdejší národnostní složení tam žijícího obyvatelstva. Většinu regionu obýval více než milion českých Němců, tedy zhruba jedna třetina německy mluvícího obyvatelstva žijícího na historických územích Koruny Svatováclavské (Čechy–Morava–Slezsko).¹ Specifikem této národnostní menšiny žijící v českých zemích bylo, že obývala souvislé území a navíc od roku 1848 cílevědomě budovala a soustavně posilovala vědomí své krajinské sounáležitosti, navenek se manifestující stále proklamovanou spjatostí se sudetoněmeckou domovinou. Postupně tak vznikalo a sílilo vědomí tzv. „uzavřeného území“, projevující se stále sílícím sudetoněmeckým nacionalismem, který měl ovšem dvojí, janusovskou tvář. Na jedné straně se projevoval pozitivně rozvojem tamního regionalismu a vlastivědy, na druhé straně pak negativně sílící nacionální nesnášenlivostí vůči majoritní české společnosti, jejíž konkrétní projevy pak dopadaly především na její minoritu žijící rozptýleně v „uzavřeném území“. Její situace, na rozdíl od zde žijících Němců, kteří měli ve svých rukou místní školství, kulturní život v celé šíři, nepřeborné množství regionálních novin a vlastivědných časopisů, rozvinutý spolkový život atd., byla daleko horší. Žila v postavení méněcenné národnostní menšiny, její rozptýlené ostrůvky ohrožoval stále sílící asimilační tlak, stav jejího školství, kulturního života, časopisectví byl ve srovnání s možnostmi tam žijících Němců nesrovnatelně horší. Navíc majoritní česká společnost situaci své menšiny na území většinou obydleném Němci nevěnovala prakticky žádnou pozornost.

Výstižně to v roce 1907 charakterizovali představitelé českého menšinového hnutí v severozápadních Čechách, když napsali do tamního tisku: „*Velkou chybou je, že národ český má menšiny, jichž nezná a v nichž nepracuje dle soustavného plánu. Nikdo v národě našem neví o Ústřední Matici severočeské, ani ochranné jednoty Národní Jednota severočeská a Národní Jednota podkrušňohorská to nevědí, co činiti v tomto roce v Podkrkonoší, na Šumavě, v Českomoravské vysočině, co na Moravě, co ve Slezsku, co ve Vídni a na Slovensku, abychom neutrpěli nenahradi-*

¹ Podle sčítání lidu z roku 1910 žilo v zemích Koruny Svatováclavské (Čechy–Morava–Slezsko) 3 511 000 občanů německé národnosti (BOGDAN 2003: 253).

telných ztrát.“² Česká menšina v „uzavřeném území“ byla navíc vnitřně diferencována. Její majetní příslušníci a intelektuálové byli bilingvní a díky tomu ve své většině přes mnohdy hlasitě proklamované vlastenectví využívali v mnoha směrech možností, které jim nabízel německá kulturní sféra, a stávali se tak laxními k českým národním snahám.

Všechny uvedené skutečnosti pak ovlivnily podobu a charakter česky psané regionální publicistiky na přelomu 19. a 20. století. Vzhledem k tomu, že majetní a vzdělaní Češi se v naprosté většině spokojovali s předplatným českého centrálního tisku, případně s místním tiskem německým, který jim umožňoval přístup k důležitým regionálním informacím hospodářského a kulturního charakteru, se česky psaná regionální publicistika rozvíjela velmi opožděně, pomalu a skromně až od počátku 90. let 19. století, navíc pak byla určena zvláště české manuálně pracující vrstvě obyvatelstva, kterou tvořili především horníci severočeských dolů a dělníci tamních továren. Ne náhodou proto její těžiště tvořily dělnické, sociálnědemokratické a anarchistické noviny a časopisy. K dělnickým sociálnědemokraticky orientovaným periodikům patřily především noviny *Svornost*, v podtitulu nesoucí název *Časopis hájící zájmy lidu dělnického* a vycházející od roku 1892 v Ústí nad Labem,³ *Severočeský dělník*, vycházející od roku 1904 v Teplicích,⁴ *Duch českého severu*, vydávaný od roku 1902 v Duchcově jako orgán neodvislých socialistů,⁵ dále pak periodika *Spravedlnost*, *Bojovník*, *Hlas lidu* atd. Z anarchistických periodik to byly především krajové variety časopisu *Omladina*.⁶

Většina jmenovaných periodik měla svou stálou, byť mnohdy velmi skromnou beletristickou rubriku, v níž dominovaly drobné prozaické útvary, které se svým rozsahem zpravidla vešly do jednoho čísla časopisu.⁷ Tato skutečnost byla podmíněna především nízkým stupněm literární kultivace čtenářů nepřipravených na percepci rozsáhlejších prozaických útvarů se složitějším umělecky zakódovaným poselstvím, v neposlední řadě pak i jejich hmotnou situací, která řadě z nich nedovolovala dlouhodobé předplatné periodika. Stupeň literární kultivace čtenářů determinoval i obsah těchto próz, pohybujících se ve své naprosté většině v rámci schémat značně pokleslých prozaických útvarů dobové triviální kalendářové četby.

2 Menšinová pracovníci z Podrudohoří: „Národ český a jeho menšiny“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 50, s. 1–2.

3 *Svornost* byla prvním česky psaným periodikem v Ústí nad Labem.

4 *Severočeský dělník* nesl podtitul *List sociálnědemokratický*.

5 *Duch českého severu* publikoval beletrii pouze zřídka. Nejčastěji v něm beletristické příspěvky publikoval S. K. Neumann.

6 *Omladina*. *Orgán mládeže československé* vycházel od listopadu roku 1893 v Mostě, od roku 1895 v Ústí nad Labem a od roku 1897 v Duchcově. Časopis *Omladina* bez jakéhokoliv podtitulu vycházel od roku 1903 v Nových Verneřicích, posléze pak v Hrobu a Bruchu.

7 V *Severočeském dělníku* nesla rubrika název *Besídka*, v dalších časopisech se kryla s rubrikou fejetonů.

SOCIÁLNÍ TEMATIKA

Nejhojněji jsou zastoupeny prózy s vyhraněnou sociální tematikou. Naturalistické obrazy tíživého života dělnických rodin či jejich torz, plného tragiky vyplývající z nelidských poměrů v tehdejších továrnách a dolech jsou fabulovány velmi schematicky, navíc pak romanticko-sentimentálním způsobem. Ocitají se tak většinou na hranici kýče. Mnohé z nich nesou i zřetelné agitační prvky směřující k propagaci programu a cílů sociálnědemokratického hnutí. Jejich hrdiny jsou často děti obětující se pro rodiče a sourozence žijící v bídě. Tak je tomu v případě dívky z črty Josefa Mudry *Pro kousek roští*,⁸ která hrozící trest za krádež několika kousků chrastí potřebného pro zahřátí nemocné matky vykoupí vynuceným sexem, či mládence z prózy H. V. Polabského *Bez štěstí*,⁹ jenž si ve snaze uživit matku kromě denních směn bere navíc i noční služby a zaplatí za to životem, neboť jej při jedné z nich unaveného a nevyspalého zabije stroj. V dalších povídkách jsou obětmi nelítostného vykořisťování bezmocní jedinci, především staří udřeni lidé, jak je tomu například v črtě V. Hladkého *Uvěřil svému pánu*,¹⁰ v níž starý nemocný horník po úrazu uvěří závodnímu, že bude zaměstnán na bezpečném místě odpovídajícím jeho zdravotnímu stavu. Závodní své slovo v zájmu zisku zaměstnavatele nedodrží a horník se stává obětí těžké práce. Obětí nelidských poměrů, v nichž nemá život dělníka nejmenší cenu, nemusí být ovšem jen lidé staří a bezbranní. V črtě Tomáše Kašky *Zmařený život*¹¹ se jí stává dělník, který se za vzpouru proti šikaně dostává do věznice. Po propuštění spáchá vraždu na svém trýzniteli, který mezitím svedl jeho děvče, a putuje do vězení opět, tentokrát na doživotí. V dalších črtách se setkáváme s hrdiny, které nelidské poměry a nespravedlivé zacházení dohnaly k těžkým psychickým stavům, jež z nich učinily mstitele nebo zoufalce odhodlané ukončit smrtí utrpení své rodiny narážející na bezcitnost bohatců. Tak je tomu v črtě E. L. Bohemického *Bláznivá Angela*.¹² Hlavní hrdinka mstí smrt svého milence, jehož továrník svým nelidským jednáním dovedl k smrti, v ní zapálí továrnu a zahyne spolu s viníkem. V črtě Z. Tučka *Hladové krmiti*¹³ se zoufalý souchotinař, vyhozený pro nemoc z práce a prosící každodenně o kousek stravy pro své hladovějící děti, odhodlává skoncovat s utrpením po cynickém odmítnutí zbohatlíků, kteří raději krmí vybranými lahůdkami svého psa. Sociálně agitační tendence pak zřetelně vystupuje do popředí v próze Ferdína Endeho *Láska*.¹⁴ Zde mladý horník dá přednost lásce k dělnickému hnutí

8 Ardum [= Mudra, Josef]: „Pro kousek roští“, *Severočeský dělník* 2, 1905, č. 14, s. 1–3.

9 Polabský, H. V.: „Bez štěstí“, *Svornost* 3, 1894, č. 2, s. 1–2.

10 Hladký, V.: „Uvěřil svému pánu“, *Severočeský dělník* 5, 1908, č. 11, s. 1–2.

11 Kašek, Tomáš: „Zmařený život“, *Na Zdar* 1, 1891, č. 23, s. 179–181.

12 Bohemický, E. L.: „Bláznivá Angela“, *Svornost* 1, 1892, č. 2, s. 1–3.

13 Tuček, Z.: „Hladové krmiti“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 14, s. 5–6; č. 15, s. 5–6.

14 Ende, F.: „Láska“, *Omladina* 1, 1893, č. 1, s. 5–6; č. 2, s. 12–14; č. 3, s. 22–23; č. 4, s. 28–30.

a jeho ideálům před láskou k děvčeti. Prózy podobného typu psali i další autoři, zejména Věkoslav Haber, Otakar H. Charvát, Anna Vaňková, Božena Valičová, Antonín Opatrný, Václav Křížek a mnozí jiní.¹⁵ Naprostou většinu z nich tvořili literární samouci z řad dělníků.

Mezi množstvím romanticko-sentimentální kalendářové četby tohoto typu najdeme v uvedených časopisech i díla, která se svou kvalitou z jejího rámce vymykají a svým způsobem v tehdejší době přispívala k literární kultivaci jejich čtenářského okruhu. Patří mezi ně například drobné črty Marie Majerové, která v devadesátých letech přispívala zejména do *Severočeského dělníka*. Postavy jejích próz nejsou na rozdíl od črt dělnických autorů pojety černobíle, jejich vnitřní charakteristika je složitější. Autorka v těchto pracích navíc omezila, i když se jich nedokázala zcela zbavit, dojmavou sentimentálnost a tendenci agitačnosti. V drobném obrázku *Slavný večer*¹⁶ čtenáři například představuje dva citově bohaté mladé lidi, švadlenku a dělníka, kteří po sobě dlouhou dobu touží, hledají k sobě cestu, ale milostný cit si nedokáží vyznat. Vztah nakonec za vhodné situace vyústí v prvé spontánní sexuální spojení pečetící jejich lásku – cit, který je, jak vysvětluje autorka, jediným pokladem chudých lidí. Těžiště této kratičké črty leží v sledování proměn duševního stavu obou hlavních protagonistů; jejich sociální situace je pouze naznačena, zcela v ní absentuje naturalistické líčení proletářské bídy, tak oblíbené u dalších autorů próz tohoto typu.

Kvalitních črt se sociální tematikou se dělničtí čtenáři severočeských periodik dočkali i z per Josefa Svatopluka Machara a Josefa Uhra. Od prvně jmenovaného mezi ně patří prózy *Vražda na samotě*¹⁷, poukazující na hmotnou bídu a z ní plynoucí morální krizi chudiny jako na hlavní příčinu zločinnosti, či *Rub milování*¹⁸, věnovaný problematice alimentačního práva žen, které důvěřivost a tíživá hmotná situace dohnala k morálnímu poklesku ústíciému v narození nechtěného dítěte. Josef Uher čtenářům zase představil problematiku těžkého života tuláků a kočovných lidí. Ze své knihy *Kapitoly o lidech kočovných a jiná próza* zde nechal otisknout povídku *Na břehu*.¹⁹

15 Věkoslav Haber publikoval např. prózy „Kališek“, „Krátká vzpomínka“, srov. *Omladina* 1, 1903, č. 1, s. 2–3; O. H. Charvát publikoval drobné obrázky ze svého cyklu *Kalné obzory*, např. „Návrat“, *Severočeský dělník* 1, 1904, č. 7, s. 2–3; A. Vaňková např. črtu „Radostná událost“, *Severočeský dělník* 2, 1905, č. 29, rubrika *Besídka*, s. 1–2; B. Valičová např. prózu „Ve stínu“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 45–47, vždy s. 5–6; A. Opatrný např. fejeton „Umřela“, *Omladina* (Verneřice-Hroby) 2, 1904, č. 24, s. 2–3; V. Křížek např. prózy „Umřelo slunce“, *Omladina* (Verneřice) 1, 1903, č. 7, s. 2–3; týž: „Něco jako čerstvá vzpomínka“, *Omladina* (Verneřice) 2, 1904, č. 30, s. 2–3.

16 Majerová, Marie: „Slavný večer“, *Severočeský dělník* 2, 1905, č. 8, s. 2–3.

17 Machar, Josef Svatopluk: „Vražda na samotě“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 16, s. 6; č. 17, s. 5–6.

18 Machar, Josef Svatopluk: „Rub milování“, *Severočeský dělník* 2, 1905, č. 28, s. 1–3.

19 Uher, Josef: „Na břehu“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 7, 10–11, vždy s. 5–6.

TEMATIKA PROTINÁBOŽENSKÁ

Druhým nejčastěji se objevujícím typem drobných črt byly v severočeských dělnických časopisech prózy s antiklerikální tematikou. Tato skutečnost zřetelně souvisela s protikatolickým hnutím konce 19. století, nesoucím příznačný název *Pryč od Říma*. Jejich obsahem, nepostrádajícím značné rysy populismu, byla především kritika finanční hrabivosti a rozmařilého života katolického duchovenstva, pokrytecké porušování celibátu a další mravní poklesky kněží kryté vyšší církevní hierarchií. Častým předmětem kritiky pak byli pochopitelně i jezuité a jejich praktiky. Podprůměrní autoři vzeší z dělnického prostředí (typu Věkoslava Habera²⁰ či Františka Šimanovského²¹) ani v tomto případě nepřekročili úroveň triviální kalendářové četby, vyznačující se romantickou nebo sentimentální dějovou fabulací a černobílou charakteristikou postav. Jako oběti zde často figurují svedené farské služky či důvěřivá zbožná děvčata a jejich nic netušící narychlo sehnání manželé, dále pak tmářští kněží těžící z nevzdělanosti a důvěřivé nevědomosti věřících, duchovní rafinovaně vymývajíc mozky farníků s cílem získat na jejich úkor hmotný zisk, zhýralí pokrytečtí svatoušci atd. Antiklerikální prózy zde ovšem publikovali i autoři známější a hlavně umělecky schopnější. Patřili mezi ně především Josef Svatopluk Machar, Marie Majerová a Antonín Macek, publikující zde často pod pseudonymem Jaroslav Červený. Pohled uvedených autorů na církevní problematiku jde více do hloubky a vyhýbá se zjednodušenému černobílému vidění. V případě Machara je to samozřejmé, neboť vydavatel dělnických novin přejímal jeho práce z cyklu určeného jinému okruhu čtenářů.²² Plně to pak prokázala Marie Majerová, která v próze *Pobožnost (Štědrovečerní črta)*²³ dokázala na malém fejetonovém prostoru v kostce zobrazit složitou problematiku krize víry a křesťanské morálky u duchovních i u řadových věřících poznamenaných tehdejší hlubokou morální krizí. Reportážním způsobem tlumočí rozhovor několika účastníků půlnoční mše v jednom z pražských kostelů, v jehož průběhu se stále zřetelněji skládá mozaika obrazu jejich morálně zkažených profilů. Jedna z účastnic se diví druhé, proč za peníze nevyhoví sexuálním nabídkám starého zbohatlíka, další zve ostatní na bujarý večírek na faře, který po skončené mši pořádá právě celebrující mladý kněz, přičemž se podivuje, proč tento veselý muž (důvěrně ho nazývá „velebou“), neurychlí bohoslužbu v zájmu brzkého zahájení večírku. Několik málo klečících stařenek, pravděpodobně hluboce věřících, nemajících o rozhovoru ani tušení, tak symbolizuje onu menšinu povětšinou starých lidí, jejichž morálka je v souladu s jejich vírou. V povídce *Svatost*

20 Viz např. Haber, Věkoslav: „Kališek“, *Omladina* 1, 1903, č. 1, s. 2–3.

21 Srov. Šimanovský, František: „Mustrkatolíci“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 40–41, vždy s. 5.

22 Např. Machar, Josef Svatopluk: „Otroci křesťanství“, *Severočeský dělník* 6, 1909, č. 42, s. 1–2.

23 Majerová, Marie: „Pobožnost (Štědrovečerní črta)“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 11–12, s. 5–6.

*biřmování*²⁴ zase Majerová ironickým způsobem kritizuje tu skutečnost, že náboženské obřady spjaté s udílením svátostí, k nimž má každý křesťan přistupovat s čistou pokornou duší a úctou, mohou být lidmi, jejichž morálku ovládají peníze, bez jakýchkoli skrupulí využity k získání osobního prospěchu. Hlavní hrdina povídky, bohatý živnostník toužící rozhojnit svůj majetek svazkem s bohatou sousedkou, nechá svou dceru biřmovat jen proto, aby objektu svého zájmu mohl nabídnout kmotrovství při obřadu a sblížit se tak s ní, což se mu nakonec úspěšně podaří. Satirickým šlehem proti zhýralosti duchovních nazvaným *Pobožní chudáci. Hostina fakírů*²⁵ přispěl do *Severočeského dělníka* Antonín Macek.

PROTIVÁLEČNÁ A ANTIMILITARISTICKÁ TÉMATA

V pořadí třetím nejhojněji zastoupeným typem povídek ve výše uvedených časopisech jsou prózy antimilitaristické. Největší část z nich se celkem pochopitelně nachází na stránkách severočeských regionálních variet časopisu *Omladina*. Většinou se jedná opět o dojmavě fabulované příběhy, v nichž prostí vojáci trpí nelidským zacházením ze strany důstojníků, nesou tvrdé tresty za dezerce, byť je k ní dohnaly poměry u vojska či bída rodiny, které byli odvedeni. Povídky tohoto typu psali Josef Mudra, Josef Rosenzweig-Moir, Karel Vohryzek, J. Řídký a další autoři spjatí většinou opět s dělnickým prostředím.²⁶ Kvalitou je ovšem po všech stránkách převyšují prózy zde rovněž publikujícího Fráni Šrámka. Jeho pohled na vojenskou problematiku se vyhybí planému sentimentu, hlouběji proniká k poznání podstaty špatných poměrů v armádě, vyplývajících z absurdnosti systému, jímž je budována.²⁷

Obdobný charakter mají i prózy námětově čerpající z vězeňského prostředí. Řada autorů, mezi něž patří například Karel Vohryzek, využívá při jejich tvorbě osvědčenou kalendářovou fabulaci vyznačující již povídky obou výše uvedených typů. Čtenářům tak předkládají značně dojmavé příběhy lidí z periferie společnosti, které neutěšené dobové poměry dovedly do vězení. Vyšší uměleckou kvalitou se vyznačují prózy, v nichž se promítají osobní vězeňské zážitky samotných autorů. Takové dílko představuje například próza Fráni Šrámka *Vězeň*, otištěná v *Omladině*.²⁸

24 Majerová, Marie: „Svátost biřmování“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 30–31, vždy s. 5–6.

25 Červený, J. [= Macek, Antonín]: „Pobožní chudáci. Hostina fakírů“, *Severočeský dělník* 1, 1904, č. 18, s. 1–2.

26 Srov. např. Ardum [= Mudra, Josef]: „Zločinec“, *Severočeský dělník* 2, 1905, č. 13, s. 1–2; Vohryzek, Karel: „Lidé a vepři“, *Omladina* (Verneřice) 2, 1904, č. 47, s. 2–4; Rosenzweig, Josef: „Epizoda“, *Omladina* (Bruch) 3, 1905, č. 36, s. 2; Řídký, J.: „Na vojnu“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 48, s. 6; č. 49, s. 5.

27 Srov. Šrámek, Fráňa: „V manévrech“, *Omladina* (Verneřice-Hroby) 3, 1905, č. 49, s. 2–3.

28 Šrámek, Fráňa: „Vězeň“, *Omladina* (Verneřice-Hroby) 3, 1905, č. 51, s. 2–3.

Zbytek původní beletristické produkce v severočeských časopisech pak představovaly nepříliš početné drobné prózy různého typu. Jednalo se například o črty věnované volební problematice a s ní spojeným nešvarům, jak je tomu v prózách Arnošta Chamráda, J. R. Horala a Čeňka Slepánka,²⁹ dále pak o národopisné črty ze severních Čech, které sem v hojně míře psal dělnický autor a novinář František Cajthaml-Liberté.³⁰ Několika vtipnými humoreskami kritizujícími alegorickým způsobem praktiky tehdejší státní byrokracie přispěl do *Omladiny* i Jaroslav Hašek.³¹

Příznačné pro všechny práce publikované v severočeských dělnických novinách je pak skutečnost, že v nich absentují jakékoliv projevy a prvky nacionální nesnášenlivosti mezi Čechy a Němci. Těžká fyzická práce a nelehké sociální poměry společné horníkům a dělníkům obou národností pro ni totiž v této době vytvářely jen velmi málo prostoru. Pouze ojediněle a navíc jen v pozadí se pak ve zlomku těchto próz objevují antisemitské prvky v souvislosti s kritikou kořalečníků a lichvářů.

Jen ojediněle se v českých severočeských novinách a časopisech objevovala jména klasiků české literatury, např. Boženy Němcové, z jejíhož díla byla v *Severočeském deníku* otištěna povídka *Domácí nemoc*.³² Z významných dobových literárních kritiků zde svou stať *Dělníkovo svědomí* publikoval F. X. Šalda.³³

PŘEKLAADOVÁ LITERATURA

V beletristických rubrikách uvedených periodik se hojně objevovaly i překlady drobných próz zahraničních autorů, jejichž složení, obsah i kvalita korespondují do značné míry s původní tvorbou českou. Dominantní místo mezi nimi opět zaujímají díla se sociální, antiklerikální a vězeňskou tematikou, z nichž mnohá byla dokonce inspiračním zdrojem pro vznik próz českých. Vedle děl socialisticky či anarchisticky orientovaných autorů Luise Michelové, Octava Mirbeaua, Jeanna Julliena, Bogdana Lepského, Mieczysława Srokowského, Ference Herczeka, Kálmána Mikszátha a dalších,³⁴ pohybujících se v rámci sociálně

29 Srov. např. Chamrád, Arno: „Skloptikon pátera Kochánka“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 30, s. 1; Horal, J. R.: „Ze ztraceného kouta“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 26, s. 1–2; Slepánek, Čeněk: „Boj“, *Severočeský dělník* 5, 1908, č. 5, s. 1–2.

30 Srov. např. Cajthaml-Liberté, František: „Obrázky ze severu“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 25, s. 1–2; týž: „Obrázky ze severu“, *Severočeský dělník* 6, 1909, č. 36–37, vždy s. 1–2; týž: „Obrázky ze severu“, *Severočeský dělník* 7, 1910, č. 11–12, 14–15, vždy s. 1–2.

31 Hašek, Jaroslav: „Klínový nápis“, *Omladina* (Verneřice-Hroby) 2, 1904, č. 27, s. 2–3; týž: „Pohádka z východu“, *Omladina* (Verneřice-Hroby) 2, 1904, č. 28, s. 2–3.

32 Němcová, Božena: „Domácí nemoc“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 6, s. 6; č. 7, s. 5.

33 Šalda, František X.: „Dělníkovo svědomí“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 29, s. 1–2.

34 Srov. např. Michelová, Luise: „Přízrak života“, *Severočeský dělník* 2, 1905, č. 42, s. 1–2; Mirbeau, Octave: „Zloděj“, *Omladina* (Verneřice-Hroby) 2, 1904, č. 2–3, s. vždy 2–3; Jullien, J.: „Nalezenec“,

sentimentálního schématu próz charakterizovaného výše v souvislosti s prózami českými, vynikají svou kvalitou drobné prózy známých osobností světové literatury. Nacházíme zde povídky Björnstjerna Björnsona, Alexandra Langea Kiellanda, Lva Nikolajeviče Tolstého, Viktora Huga, Maxima Gorkého, Antona Pavloviče Čechova, Fjodora Michajloviče Dostojevského, Emila Zoly a dalších významných autorů.³⁵ Při pohledu na otištěné prózy jako celek je zřejmé, že výběr uvedených autorů i ukázek z jejich děl nebyl nahodilý a řídil se pevnými kritérii. Všechny otištěné práce náležejí k jednomu žánrovému okruhu drobné prózy. Jedná se o mikropovídky inspirované všedním dnem prostých lidí žijících ve společnosti procházející hlubokou krizí ekonomickou, morální i krizí sociálních vztahů. Všechny tyto drobné obrázky zároveň kladou důraz na uchování vnitřní morální integrity člověka a jeho důstojnosti. Jejich autoři se zároveň shodují v tom, že člověk jako nositel svobodné vůle může v této situaci podlehnout, či obstát. Vedle varujících obrazů tragických podlehnutí se ovšem vybraní autoři snaží nabídnout čtenáři především různé cesty vedoucí k tomu, jak obstát. Proto jsou zde zařazeni Björnstjerne Björnson zdůrazňující rovnoprávnost lidí a oceňující morálku pohrdající zlem, Anton Pavlovič Čechov vysmívající se lidským předsudkům, hlouposti a poníženosti, které přispívají k pádu člověka, či Maxim Gorkij s vězeňskými obrázky a legendou *Hořící srdce*, která je alegorickým obrazem věčné touhy a snahy člověka dosáhnout svobody. Dělnickým čtenářům byly tyto prózy blízké svým rozsahem, dále pak i tematikou všedního života prostých lidí, kterou prolínaly motivy projevů sociální a morální krize důvěrně jim známé z domácí triviální dělnické četby. Zde jim ovšem přicházela do rukou četba náročnější, vyvolávající nejen dojetí a soucit či vzdor, ale vybízející k hledání odpovědi na složitější otázky týkající se morální síly a odpovědnosti každého jednotlivce, navíc pak četba nesrovnatelně vyš-

Severočeský dělník 7, 1910, č. 5, s. 1–2; Lepskij, Bogdan: „Nad rybníkem“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 3, s. 6; č. 4, s. 5–6; Srokowski, Mieczysław: „Odveta“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 41–42, vždy s. 5–6; Herczek, Ferenc: „Dvě ženy“, *Severočeský dělník* 7, 1910, č. 1, s. 1–2; Mikszáth, Kálmán: „Volba poslanca“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 3, s. 1–2.

35 Srov. např. Björnson, Björnstjerne: „Nebezpečné námluvy“, *Severočeský dělník* 5, 1908, č. 50, s. 1–2; Kielland, Alexander Lange: „Karen“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 38–40, vždy s. 5–6; Tolstoj, Lev Nikolajevič: „Odvod v Rusku“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 13, s. 1–3; Hugo, Viktor: „Dvě barikády“, *Omladina* (Nové Verneřice) 1, 1903, č. 15, s. 2–3; Gorkij, Maxim: „Hořící srdce“, *Severočeský dělník* 2, 1905, č. 10, rubrika Besídka, s. 1–2; týž: „Dítě“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 12–13, vždy s. 5–6; týž: „Vzdechy ze žaláře“, *Severočeský dělník* 3, 1906, č. 18, s. 6; č. 19, s. 5–6; Čechov, Anton Pavlovič: „Vanika“, *Severočeský dělník* 6, 1909, č. 53, s. 1–2; týž: „V noci“, *Severočeský dělník* 7, 1910, č. 2, s. 2–3; týž: „Rečník“, *Severočeský dělník* 7, 1910, č. 7, s. 1–2; týž: „Vyšetřující soudce“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 10, s. 1–3; Dostojevskij, Fjodor Michajlovič: „Vánoce“, *Severočeský dělník* 5, 1908, č. 52, s. 1–2; Zola, Emil: „Vesnička“, *Severočeský dělník* 1, 1904, č. 1, s. 2; týž: „Postní kázání“, *Severočeský dělník* 4, 1907, č. 14, s. 1–3.

ší umělecké kvality. Její uvedení na stránky severočeských dělnických novin bezesporu pomáhalo zvedat úroveň literární kultivace jejich čtenářského okruhu. O její kvalitativní proměně v prvním desetiletí 20. století pak nejlépe svědčí skutečnost, že v roce 1907 začala v *Severočeském dělníku* vycházet na pokračování prvá náročná rozsáhlá práce, román Emila Zoly *Pravda*.³⁶

Zlomek zahraničních próz pak představují práce cestopisné, obdoba českých národopisných črt, a drobné populárně naučné prózy.

ZÁVĚR

Závěrem lze konstatovat, že si redaktoři beletristických rubrik periodik určených českým čtenářům v severozápadních Čechách počínali dobře a citlivě. Vycházeli ze stavu literární kultivace čtenářstva, tvořeného především manuálně pracujícími, a snažili se úroveň této kultivace zvyšovat postupným zařazováním próz náročnějšího typu z domácí i světové literární produkce.

LITERATURA

BOGDAN, Henry

2003 *Historie Habsburků*, přel. Tomáš Kybal (Praha: Brána)

36 Román *Pravda* začal vycházet v *Severočeském dělníku* 4, 1907, č. 36 a vycházel následně i celý další ročník 1908.